

שירים לילדים ושל ילדים

מאת גרשון ברגסון

לעתים, כשקוראים לנו שירים לילדים ואין לנו יודעים מאומה על מחברם, תוהים לנו מיהו בעל השיר.

האם מחברו ילד או מבוגר הוא? ואם מבוגר — האם מלאכתו בכך וזה עיסוקו או שמא יש פה ביטוי חד-פעמי של אש-עצורה בעצמותיו של אדם. המבוכה גדולה משום שבעת האחרונה מתפרסמים שירים רבים בסגנון פרימיטיבי (במובן בלתי אומנותי), אדרבא משוררים לילדים רואים את עצמם מחוייבים לכתוב שיר ילדי, בנושא המעסיק את הילד, וככל האפשר בסגנון זיבור ובאוצר המלים הקרוב לו ביותר.

ככל שהשיר יראה אותנטי יותר — כן ההצלחה רבה יותר.

כשהופיע בסוף שנת 1980 ספרה של הילדה הלית בלום "איך לא קר לגלים" ("כתר") עורר בי הספר תשומת-לב לעובדה שהילדה כותבת כמו משורר בעוד משוררים כותבים כמו ילדים.

רציתי לבדוק אם יש בשיר הממוען לילד סממנים שעל-פיהם יכול המבוגר

הנשאלים נתבקשו להשיב על 2 שאלות:

1) מי הם המחברים של תשעת השירים:

(א) מבוגר

(ב) ילד (גילו המשוער)

(ג) משורר

2) מה הסממנים שבשיר שהביאום להערכה-השערה זו או אחרת.

לכשעצמי הנחתי כי לא קל להשיב

1. ציורים: רוברט נדלר.

על השאלות משום שהנטייה, כפי שציין תי לעיל, אצל משוררים רבים להתקרב לילד, לבטא את חוויותיו ככל האפשר בלשונו, לתת ביטוי להרהורים הכמוסים והגלויים בצורה האותנטית ביותר, לחד-קוּת את מבנה המשפט של הילד — נטייה זאת אופנה היא, ומקובלת על משוררי־ילדים רבים. ככל שהחיקוי טוב יותר, ככל שהיוצר מתקרב יותר אל תפיסת־עולמו, הלוך־רוחו, לשונו של הילד — כן המשורר "טוב" יותר, מקובל יותר, מצליח יותר וספריו נפוצים יותר... כל היוצרים שגרסו שאין ל"התיילד" ואין לרדת אל קומתו של הילד — היו מתאכזבים בקריאתם את היצירות החד־שות. אך הרי בכל תחומי החיים אין המחדשים צמודים לקודמיהם, כי אי־לולא כן לא היינו עדים לחידושים.

להלן לוח ההתפלגות של המעריכים:

המחבר לפי השערת המעריכים			המחבר האמיתי	שם השיר
משורר	מבוגר	ילד		
9	8	4	ילדה בת 9	מה חושב לו המעגל
11	2	9	ילדה בת 9	סוף הוא תמיד התחלה של משהו
14	4	3	ילדה בת 9	ילדה וצלה
5	1	16	משוררת	אבן גדולה
2	—	18	משוררת	גשם בחוץ
6	4	12	משוררת	טעות
5	1	16	ילדה בת 8	הסתו הגיע
2	1	13	ילדה בת 8	הרוח
4	14	3	ילדה בת 9	השלום שלי

1. ר' שלונסקי ילקוט אשל, ספרית פועלים מרחביה 1960 וכן לאה גולדברג בין סופר ילדים לקוראיו, ספרית פועלים, עמ' 58.

השירים שחולקו הם:
3 שירים של שולמית כהן:

גשם בחוץ

טעות

אבן גדולה

מתוך "מחשבות שאינן

רצות לישון", (הקה"מ)

3 שירים של הילית בלום ילדה בת 9:

ילדה וצלה

מה חושב לו מעגל

סוף הוא תמיד התחלה של משהו

(מתוך "איך לא קר

לגלים" ("כתר")

1 שיר של ילדה (בת 8), **הסתו הגיע**

(דבר לילדים כרך ל)

1 שיר של ילד (בן 9), **השלום שלי**

1 שיר של ילדה (בת 8), **הרוח**

(משמר לילדים כרך לא)

וישייכו את היצירה למיהותו של מחבר זה או אחר, במקרה דנן — לילד למבוגר או למשורר.

ואכן, בדרך כלל נהגו אלה שקראו את השירים להעריכם לפי קנה-מידה אובייקטיבי בהסתמכם על הנושא ועל הצורה. כך למשל שיערו 14 איש שהשיר "השלום שלי" נכתב על-ידי מבוגר משום שזה מחוויתו של אדם והתנסותו האישית.

יש שהעריכו כי המחבר מבוגר מפאת ההקפדה על המבנה ומחמת "סגנונו הנקי והפשוט" ויש שראו ב"חרוזים הלא מתוחכמים" סיממן להיות השיר כתוב על-ידי ילד.

לפיכך ייחסו 14 איש את השיר "ילדה וצלה" למשורר, כי יש בו רעיון בצורה מלוטשת, מטען רגשי שאינו אופייני לילד. נאמר בו הרבה במעט מלים, אך שלושה אנשים מצאו כי מחבר השיר הוא ילד כי "קשה למצוא בו רעיון, יש בו גיבוב מלים (אחד ידע מי המחבר).

בהנמקה דומה ייחסו 12 איש את השיר "טעות" של שלומית כהן לילד כי תוכנו ילדותי, התבטאות ילדית, שפה ילדותית, סגנון פשוט, השיר פשטני אין בו מסר, ו-4 אנשים ייחסו את השיר לילד ללא הנמקה.

ויש ששה קוראים שייחסו את השיר למשורר "כאילו משל בנזימן או יהודה אטלס".

מבין הנימוקים של המעריכים המ-ייחסים שיר למבוגר או למשורר בולטים עוד שלושה סימנים: **רעיון פילוסופי**, הפשטה, וקשר בין חלקי השיר — התפתחות בין בית לבית. אלה היו ברובם

הנתונים שבלוח, מגלים בתקיפות את הניגוד בין המציאות לבין ההערכה-הש-ערה של הקוראים. המספרים המודגשים מצביעים על ניגוד זה, במיוחד לגבי השי-רים שנכתבו על-ידי משוררת ורובם המכ-ריע של המבוגרים מייחסים שירים אלה לילד.

יש גם ניגוד בולט ביחס לשלושת השי-רים הראשונים בטבלה, שיוחסו למשורר והם נכתבו על-ידי ילדה.

הערכה זאת מפתיעה אולי פחות, כי הרי המעריכים מייחסים את השירים למשורר, ומשורר אינו חייב להיות מבוגר דווקא. אנו מכירים לא מעט משוררים שכשרונם נתגלה בצעירותם המוקדמת. השערתי זאת מתחזקת בכך ששירים אלה יוחסו ברובם **למשורר** ולא **למבוגר**, כי הרי הקוראים נתבקשו להבדיל בין הש-ניים ואכן כך עשו בכל השירים למעט אחד.

הערכה קרובה יותר למציאות היא ההערכה של השירים שנכתבו על-ידי ילדים. ביחס לשניים מהשלושה אכן זהו השירים כאלה שחוברו על-ידי יל-דים, להוציא את השיר השלישי 'השלום שלי' שמיוחס **למבוגר**, ונימוקי המערי-כים עמם: ברובם המכריע מציינים כי יש כאן ביטוי לחווייה אישית של אדם מבוגר בנפול יקירו.

סימנים להנמקה

המיון לכשעצמו מעניין, אך לא פחות מזה מעניין לעיין בהנמקות של הממיי-נים, כי הרי חשוב לדעת אם יש קנה-מידה אחידים, ואולי אובייקטיביים, לקוראי השירים שעל-פיהם יעריכו יסווגו

הגורמים שבגללם יוחסו שיריה של הי-
לית בלום למשורר. וגורמים דומים הש-
פיעו על הערכה-השערה אחרת: "אין
קשר בין קטעי השיר", "קשר רופף בין
השורות", "אין אחידות" [בשיר] —
לכן יוחסו השירים "הסתו הגיע" ו"ה-
רוח" לילדים, ואכן מחבריהם ילדים הם.
הסקר הצנוע שלפנינו מאפשר להסיק
שלוש מסקנות:

א) יש בשירים לילדים סיממנים המאפ-
שרים להעריכם ולשייכם לקטגוריה
של שירה על-פי תוכנם, צורתם ללא
השפעה של דעה-מוקדמת, אלא על-
פי הטקסט בלבד, לכן גם השירים
של ילדה בת 9 הוערכו כשירים שנכ-

תבו על-ידי משורר מפאת סגולתם
השירית.

ב) שירים של ילדים שאין בהם בשלות,
זוהו במידה מספקת על-ידי הקור-
אים והוערכו כהלכה ובדיון.

ג) משוררים הכותבים בסגנון מיוחד,
ילדי, ומתאימים את עצמם ללשון
הילד לסגנונו ולהלוך רוחו, יכולים
להצליח בכך ולהסוות את אישיותם,
הם מחקים בצורה מושלמת את סגנון
הילד וחודרים היטב לעולמו הנפשי,
ביטוי לכך הם נותנים בספרים רבי-
מכר, ה"שירים" קריאים ונפוצים אך
שירה לפי קני-מידה המקובלים אין כאן.